

ANALIZA RANLJIVOSTI IN NAČINI KREPITVE ODPORNOSTI ROMSKE SKUPNOSTI V POMURJU – ŠTUDIJA PRIMERA LENDAVE

BRANKO LOBNIKAR,¹ RAHELA HOJNIK KELENC,²
KAJA PRISLAN MIHELČIČ¹

¹ Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija
branko.lobnikar@um.si, kaja.prislan@um.si

² Ljudska univerza Lendava, Lendava, Slovenija
rahela.hojnik@gmail.com

Prispevek analizira dejavnosti z in za romsko skupnost v lokalnem okolju, ki jih ne izvajajo državne institucije, temveč organizacije, katerih temeljni namen je krepitev kompetenc Romov za bolj kakovostno življenje in delo. Analiza je sestavljena iz dveh delov: predstavitev dejavnosti Ljudske univerze Lendava na področju romskih vsebin ter dveh intervjujev z Rominjama, poznavalkama teh vsebin. Prispevek predstavlja izzive, s katerimi se soočajo pripadniki romske skupnosti v Lendavi, hkrati pa pokaže, kako lahko tudi institucije lokalnega okolja pripomorejo k procesom opolnomočenja Romov. To se posledično (lahko) kaže v manjšem številu težav, ki jih navadno naslavlja državne institucije, kot so policija, centri za socialno delo ali vzgojno-izobraževalne institucije. Poleg klasičnih ranljivosti, povezanih z romsko skupnostjo (brezposelnost, segregirana nastanitve, diskriminacija), so izpostavljene tudi manj pogosto izpostavljene, a zelo pomembne ranljivosti, povezane s socialno izolacijo ter kulturno pogojenimi omejitvami.

DOI

[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.10.2024.4](https://doi.org/10.18690/um.fvv.10.2024.4)

ISBN

978-961-286-912-0

Ključne besede:

romska skupnost,
ranljivost,
odpornost,
preventiva,
Lendava

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.fvv.10.2024.4](https://doi.org/10.18690/um.fvv.10.2024.4)

ISBN
978-961-286-912-0

VULNERABILITY ANALYSIS AND WAYS TO STRENGTHEN THE RESILIENCE OF THE ROMA COMMUNITY IN POMURJE – A CASE STUDY OF LENDAVA

BRANKO LOBNIKAR,¹ RAHELA HOJNIK KELENC,²

KAJA PRISLAN MIHELIČ¹

¹ University of Maribor, Faculty of Criminal Justice and Security, Ljubljana, Slovenia
branko.lobnikar@um.si, kaja.prislan@um.si

² Lendava People's University, Lendava, Slovenia
rahela.hojnik@gmail.com

Keywords:

Roma community,
vulnerability,
resilience,
prevention,
Lendava

The contribution analyses activities related to the Roma community in the local environment, which are not conducted by state institutions but rather by institutions whose primary aim is to strengthen various competencies Roma needs for a better quality of life and work. The analysis consists of two parts: a presentation of the Lendava People's University activities and two interviews with experts on Roma issues – both interviewees were Roma women. The contribution presents the challenges faced by members of the Roma community in Lendava while also demonstrating how local institutions can contribute to their empowerment, which can (potentially) result in fewer issues typically addressed by the police, social work centres, or educational institutions. In addition to the classic vulnerabilities associated with the Roma community (unemployment, segregated housing, discrimination), the contribution highlights less frequently discussed but equally important vulnerabilities related to social isolation and culturally conditioned limitations.

1 Romi kot del skupnosti ali Romi kot vir težav za večinsko skupnost?

V Sloveniji je bilo na temo Romov napisanih že veliko člankov in opravljenih mnogo raziskav – zgolj hitra analiza v knjižničnem sistemu COBISS pokaže, da je na to temo napisanih več kot 500 prispevkov v slovenskem jeziku, ki so označeni s tipologijo znanstvenih prispevkov na konferencah in izvirnih znanstvenih člankov, mnogo diplomskih in magistrskih nalog (po ključni besedi »romska skupnost« je teh najmanj 223), Romi in romska skupnost pa so bili tudi teme poglobljenih doktorskih analiz (Hadler, 2020; Hojnik Kelenc, 2023; Predalič, 2011; Zelko, 2015). Tudi ožje, v povezavi s policijsko dejavnostjo in romsko skupnostjo, je dovolj raznovrstnih analiz (npr. Lobnikar, 2016; Lobnikar in Prislan Mihelič; 2024; Lobnikar in Šumi, 2015; Lobnikar idr., 2013; Petek in Eman, 2018; Šuklje idr., 2012; Vesel, 2016). Že površen pregled lahko vodi k ugotovitvi, da na tem področju ne primanjkuje temeljnega znanja, ki bi bilo dobra podlaga za ukrepe in programe, katerih cilj bi bil krepiti integracijo romske skupnosti v okolje večinske skupnosti. To pa bi lahko pripomoglo tudi k odpravi vzrokov, ki vodijo v kriminalizacijo in marginalizacijo romske skupnosti in naslavljanje vsebin, ki bi Romom zagotovili več za uspešno delovanje v sodobni družbi potrebnih kompetenc in pogojev za kakovostno življenje, bivanje in delo. Znanja je, lahko trdimo, dovolj. A to kot kaže, ni zadosti za kakovostno in uspešno sožitje Romov z večinskim prebivalstvom. Da bi razumeli vzroke za dogodke, s katerimi se v povezavi z romsko skupnostjo soočamo v jugovzhodni Sloveniji v letu 2024, je treba razumeti tudi sociološki in kulturno-antropološki položaj Romov v sodobnih družbah, vključno s slovensko.

Hojnik Kelenc (2023) ugotavlja, da so Romi že od časa H. M. G. Grellmanna (1753–1804), utemeljitelja znanstvenega proučevanja Romov, pa vse do danes zaradi svoje drugačnosti in nenavadnega življenjskega sloga, ki je po mnenju mnogih v nasprotju z življenjskim slogom večinske družbe, zbudili pozornost javnosti, politikov in raziskovalcev. Predstavniki večinskih skupnosti že stoletja iščejo »recept«, kako bi to manjšino *par excellence* (Sardelič, 2010), ki vzbuja čustveno ambivalenco med fascinacijo in strahom, ukalupili v zahteve vladajoče družbe. Javnomenjske razprave nenehno izpostavljajo tujost Romov v »drugračnem načinu življenja«, velikih družinah, odvisnosti od socialnih prejemkov, vrstah kaznivih dejanj, malomarnem odnosu do okolja, zanemarjenih naselijih ter nesprejemanju splošnih civilizacijskih vrednot (Hojnik Kelenc, 2023). Odnos večinskega naroda in njegovo zaznavanje romske skupnosti, s katero sobivajo, sta srž konfliktov med dvema družbenima

skupinama. Pozitivna in negativna zaznavanja temeljijo na značilnostih, ki jih javnost neupravičeno ali upravičeno pripisuje manjšinski skupini.

V zadnjem času, ko so vprašanja (so)bivanja Romov v Sloveniji zopet aktualna dnevno-politična tema, se (zopet) pojavljajo trditve, da je biti Rom v Prekmurju veliko bolje, kot biti Rom na Dolenjskem. Čeprav so nekateri avtorji (Sardelič, 2010) pred dobrim desetletjem kritično analizirali to trditev, pa zadnje izkušnje kažejo, da je v Prekmurju kar nekaj primerov dobrih praks, ki nakazujejo na verodostojnost te trditve (Lobnikar in Prislan Mihelič, 2024). V nadaljevanju si bomo iz te perspektive podrobneje pogledali primer romskega naselja v občini Lendava.

Romsko naselje v lendavski občini leži na severovzhodnem delu naselja Dolga vas s skupno površino 30.000 m². Oblikovati se je začelo v 50. letih 20. stoletja, ko so lokalne oblasti Rome, ki so se naselili pred Opekarno v Dolgi vasi, preselile na današnjo lokacijo. Poleg 167 pripadnikov romske skupnosti, ki bivajo v naselju, jih vsaj še 112 biva zunaj njega, in sicer v drugih krajevnih skupnostih in mestu Lendava. V naselju je bila do konca leta 2007 v celoti urejena komunalna infrastruktura in rekonstrukcija vseh cest, glavna prometnica v naselju pa je bila rekonstruirana tudi leta 2024 (Lobnikar in Prislan Mihelič, 2024). Leta 2011 je bilo izgrajeno nogometno igrišče in izvedena sanacija plazišča, leta 2017 pa so bili urejeni električni priključki za vsa gospodinjstva v naselju.

Namen prispevka v nadaljevanju je prikazati nekaj najnovejših praks v Lendavi, večkulturnem okolju, kjer sobivajo prebivalci slovenske, madžarske, romske in hrvaške narodnosti, s poudarkom na nedržavnih in nevladnih dejavnostih, ki pa (lahko) pomembno pripomorejo h kakovosti življenja Romov in njihovi integraciji v večinsko (večkulturno) okolje. Ob tem pa bomo primere dobrih praks nadgradili z intervjuji z dvema odličnima poznavalkama romskih vsebin; obe sta Rominji in že desetletja delujejo z romsko populacijo. Zanimalo nas bo, kateri so izzivi, ki bi jih v njihovem okolju morali nasloviti, in na katerih izkušnjah bi bilo treba graditi prihodnje dejavnosti, da bi uspešno naslovili ranljivosti in tako krepili odpornost tako romske kot večinske skupnosti.

2 Primeri dobrih praks izven delovanja države in lokalne samouprave

Ljudska univerza Lendava na območju Upravne enote Lendava deluje že od leta 1959. Ustanovljena je bila, da zagotovi možnost pridobivanja, nadgrajevanja in obnavljanja znanja odraslim občanom. V 60 letih delovanja se je zavod preoblikoval v sodobno izobraževalno središče, ki nudi občanom različne možnosti pridobivanja tako formalnih kot neformalnih znanj. Od leta 2004 se posveča izobraževanju in opolnomočenju pripadnikov romske skupnosti, in sicer sprva v okviru programa Osnovne šole za odrasle, v dveh desetletjih pa je temeljnemu formalnemu programu dodala vrsto neformalnih programov izobraževanja in opolnomočenja, namenjenih ne le pripadnikom romske skupnosti, ampak tudi strokovnim delavcem, ki se pri svojem delu srečujejo s pripadniki romske skupnosti. S svojim delom in zavezanostjo napredku romske skupnosti na območju Upravne enote Lendava je postala prepoznavna najprej na lokalni in na nacionalni ravni, v zadnjih letih pa tudi na mednarodni ravni (Ljudska univerza Lendava, n. d. b).

Na izhodišču predstavitve aktivnosti opozorimo na projekt Večnamenski romski center (VNRC) Dolinsko v Dolgi vasi, ki je bil dokončan leta 2022, ker predstavlja prostorsko-vsebinski okvir za izvajanje raznih projektov, ki jih bomo predstavili v nadaljevanju. V projektu sta kot partnerja nastopila Ljudska univerza Lendava in Občina Lendava, cilj vzpostavitve VNRC Dolinsko pa je krepitev socialno-ekonomskega položaja romske skupnosti na območju Centra za socialno delo Lendava. Dejavnosti so vključevale delavnice, informiranje, svetovanje ter pridobivanje temeljnih in poklicnih veščin za izboljšanje zaposljivosti. Poseben poudarek je bil posvečen spodbujanju mladih Romov k nadaljevanju izobraževanja po osnovni šoli z namenom njihove socialne aktivacije, vključevanja na trg dela in zmanjševanja za tveganje revščine.

V nadaljevanju pa izpostavljamo nekaj primerov dobre prakse iz delovanja Ljudske univerze Lendava, kjer v zadnjem desetletju intenzivno izvajajo programe, vsebinsko vezane na izobraževanje, socialno vključevanje in opolnomočenje Romov (več o tem v Lobnikar in Prislán Mihelič, 2024). Gre za dejavnosti, ki naslavlajo veliko vsebin, ki jih raziskovalci označujejo kot klasične v povezavi z Romi: pridobivanje kompetenc in izobrazbe, vključenost v okolje, krepitev pozitivne podobe Romov, opolnomočenje romskih žensk. Izpostavljamo projekte, ki so bili uspešno izvedeni v zadnjih štirih letih.

2.1 Program socialne aktivacije

Ljudska univerza Lendava je v sodelovanju z vodilnim partnerjem Raziskovalno izobraževalnim središčem Rakičan (Murska Sobota) v obdobju 2019–2022 izvajala program »Zaupaj si – *Patja andi tute*«, namenjen opolnomočenju žensk iz romske skupnosti. Program je obsegal tri module v skupnem trajanju 288 ur, izvajal pa se trikrat tedensko po štiri ure, kar pomeni šestmesečno sodelovanje z udeleženkami. Cilji programa so bili razvijanje socialnih kompetenc, reševanje vsakodnevnih težav, povečanje socialne vključenosti, dvig motivacije ter opolnomočenje za vstop na trg dela. Pri pripravi programa so se oprli na izkušnje z delom z romsko skupnostjo, v pripravo programa so bile vključene tudi romske ženske. Financiranje izvajanja programa je omogočilo tudi zaposlitev ene od pripadnic romske skupnosti. V mesecu oktobru 2024 je Ljudska univerza Lendava skupaj s partnerji Ljudsko univerzo Murska Sobota in Mozaikom, društvom za socialno vključenost, ponovno začela izvajati program socialne aktivacije – sklop »Tudi ti šteješ – *Te tu gejnesh*«. V naslednjih treh letih bo v program vključenih 150 romskih žensk iz Prekmurja, s projektom pa so zagotovili tudi zaposlitev dveh Rominj (Ljudska univerza Lendava, n. d. b).

2.2 Digit RoŽE 2023 – Digitalna vključenost romskih deklet in žensk

Ljudska univerza Lendava je v konzorciju izvajala brezplačne delavnice digitalne pismenosti za romska dekleta in mlajše ženske do 29 let. Delavnice so trajale 22 pedagoških ur in so bile namenjene krepitvi digitalnih kompetenc udeleženk, starih od 6 let do 29 let. Cilj delavnic je bil zagotoviti osnovna znanja za učinkovito uporabo digitalnih tehnologij, spodbujanje ustvarjalnosti ter varno in odgovorno ravnanje v digitalnem okolju. Udeleženke so se učile informacijskega iskanja, kritičnega razmišljanja, komunikacije prek digitalnih kanalov ter upravljanja digitalnih vsebin (avtorske pravice, varovanje zasebnosti). Poudarek je bil tudi na reševanju problemov in kreativni uporabi digitalnih orodij za ustvarjanje vsebin. Delavnice so vključevale praktične vaje, simulacije in analizo rezultatov za postopno pridobivanje kompetenc (Ljudska univerza v Lendava, n. d. a).

2.3 Projekt »Roma Influencers«

Konec leta 2023 so na Ljudski univerzi Lendava s partnerji začeli izvajati projekt »Roma Influencers« z namenom osvetlitve navdihujočih zgodb uspešnih Romov in Rominj. Glavni cilj projekta, ki se bo zaključil leta 2025, je ustvarjanje in promocija pozitivnih zgodb o uspešnih Romih, ki bodo delovale kot močan vir navdiha za mlade Rome (Razvojni center Murska Sobota, n. d.). Izhodišče projekta je, da je osvetlitev pozitivnih zgodb pripadnikov romske skupnosti ključnega pomena za izboljšanje samopodobe in motivacije mladih ter za spodbujanje njihovega pozitivnega prispevka družbi. S projektom ne želijo le izpostaviti dosežkov in vloge Romov v naši družbi, temveč mlade spodbuditi k razmišljanju o lastnih ciljih in možnostih k dejavnemu sodelovanju v vseh družbenih procesih. Zaradi tega zbirajo uspešne zgodbe Romov na različnih področjih življenja, ki bodo služile kot motivacijski temelj za mlade Rome in bodo vir spodbud razvoja osebnih virov moči in oblikovanje pozitivne samopodobe. Cilj je v projekt vključene Rome opolnomočiti in opremiti s kompetencami, s katerimi bodo lahko delovali kot pozitivni vzorniki in vplivneži v svoji skupnosti.

2.4 Projekt KULko

Ljudska univerza Lendava je leta 2021 s partnerji iz Hrvaške pripravila dvoletni projekt za razvoj kulturnega kapitala romskih učencev (Ljudska univerza Lendava, n. d. c). Projekt je izhajal iz ugotovitev, da razlike v znanju in pismenosti med učenci ob vstopu v šolo izhajajo iz kulturnega kapitala, ki ga starši vložijo vanje pred začetkom formalnega izobraževanja, količina slednjega pa se med otroki, ki pripadajo romski skupnosti in otroki večinskega prebivalstva razlikuje tudi zaradi različnih vrednot in norm obeh skupnosti. Projekt KULko se je osredotočil na razvijanje ključnih kompetenc romskih učencev, predvsem na dvig njihovega kulturnega kapitala in bralne pismenosti, da bi zmanjšali zaostanek ob vstopu v šolo in izboljšali učni uspeh. Učitelje so opremili z didaktičnim materialom in navodili za uporabo inovativnih pristopov, ki podpirajo delo z romskimi učenci ter izboljšujejo njihove izobraževalne možnosti.

Zaposleni na Ljudski univerzi Lendava dejavno delujejo tudi v drugih projektih, ki naslavljajo potrebe romske skupnosti in večinskega prebivalstva pri sobivanju z romsko skupnostjo. Tako je didaktične kartice, ki so nastale v okviru projekta

Romskega akademskega kluba *RomaSam* in sta jih ustvarili zaposleni na Ljudski univerzi Lendava, tudi Ministrstvo za vzgojo in izobraževanje prepoznalo kot ustrezne za širjenje poznavanja romske kulture, jezika in identitete v šolah, ki jih obiskujejo romski učenci ter se odločilo za njihovo distribucijo (Ljudska univerza Lendava, n. d. b).

3 Identifikacija ranljivosti in izzivov za delo z romsko skupnostjo v Lendavi

Čeprav je bil v romskem naselju Dolga vas leta 2018 v naselju postavljen prej predstavljeni večnamenski center ter urejeno otroško igrišče, pa naselje še vedno ni legalizirano. To botruje vedno slabšim standardom bivanja, saj je večina hiš prenatrpanih, ker v enem bivalnem objektu živijo tudi po tri generacije. Velika večina otrok iz romskega naselja obiskuje vrtec, prav tako je osip v osnovni šoli, kljub slabemu šolskemu uspehu, zanemarljiv. Težave na področju izobraževanja tako nastanejo na sekundarni ravni, ko se veliko dijakov iz vrst romske skupnosti prvič sooči z neuspehom. S primerno motivacijo in obliko učne pomoči, ki je dijakom ponujena, pa tudi s primernim svetovanjem in podporo, ki jo dijakom nudita predvsem intervjuvanki (glej v nadaljevanju), se tudi zaključevanje izobraževanja na sekundarni ravni izboljšuje, tako da vsako leto zaključita srednje izobraževanje vsaj dva romska dijaka. Rezultati mlajših generacij na področju izobraževanja dvigujejo izobrazbeno raven v romskem naselju Dolga vas, posledično pa prihaja, kljub še vedno visoki stopnji brezposelnosti, do hitrega prevzemanja norm in vrednot večinske družbe. To je lahko tudi posledica globalizacije in večje dostopnosti do informacij, ki pa jih mladi, ki so dalj časa vključeni v izobraževalni sistem, pravilno tolmačijo, saj je njihova raven temeljne pismenosti višja kot raven temeljne pismenosti preteklih generacij. Vse to prispeva k blaženju neugodnih življenjskih okoliščin, v katerih je večina pripadnikov romske skupnosti v naselju Dolga vas, a žal te kljub intervencijam ne morejo v celoti izzveneti.

Kljub obstoju različnih pobud in projektov, ki si prizadevajo izboljšati položaj, ostajajo ranljivosti skupnosti globoko zakoreninjene. Zato smo za boljše razumevanje vsebine opravili intervju z dvema dobrima poznavalkama romskih vsebin. Intervjuvanka 1 je Rominja, z magisterijem iz sociologije in pedagogike Filozofske fakultete Univerze v Mariboru, in je dejavna na področju izobraževanja odraslih, od svetovanja do raznih programov za opolnomočanje Romov. Sodeluje

tudi na projektih, namenjenih otrokom in mladim Romom. Intervjuvanka 2 je Rominja z izobrazbo ekonomske tehnice, več kot desetletje je romska svetnica v občinskem svetu Lendava, zaposlena kot romska koordinatorka na Ljudski univerzi Lendava. Gre za dve izjemno izkušeni sogovornici, ki lahko kompetentno ocenita ranljivosti v romski skupnosti v Lendavi in imata jasne ideje o tem, kako bi se na izzive za to skupnost lahko odzvali tako, da bi okrepili njihovo odpornost.

Naprej smo sogovornicama postavili vprašanje: »Kaj so glavni viri ranljivosti in temeljni izzivi, s katerimi se sooča romska skupnost v Pomurju oziroma v Lendavi?« Intervjuvanka 1 našteje naslednje izzive: »... pomanjkanje motivacije in spodbud pri otrocih/mladih za izobraževanje«, »bivanje v prenatrpanih bivališčih, mnogo si jih želi živeti izven naselja, vendar poročajo o tem, da težko pridejo do stanovanj« in »neurejena lastniška razmerja (naselja niso legalizirana)«. Poudarja, da pomanjkanje primernih delovnih mest otežuje njihov vstop na trg dela (»pomanjkanje primerne izobrazbe, pripadniki tistih generacij, ki so obiskovale šolo s prilagojenim programom, so evidentirane kot nezmožni za delo«), pridoda pa še ugotovitev, da je potrebno pri sedanjih generacijah Romov posebno pozornost usmeriti tudi na vprašanje asimilacije oziroma izgube identitete: »... mnogi zaradi strahu pred izgubo identitete svojo kulturno dediščino in tradicijo zelo napačno interpretirajo – velikokrat pa, predvsem mlajše generacije, nimajo nobenega znanja o romski kulturi in dediščini. Med vire ranljivosti uvrsti tudi zelo nizko stopnjo finančne pismenosti, in nezaupanje v lokalno politiko.«

Intervjuvanka 2 kot glavno ranljivost Romov v Lendavi izpostavi »neurejene bivanjske razmere, predvsem neurejenost lastništva zemljišč in sama legalizacija romskega naselja v Dolgi vasi. Naselja so strnjena, prostorska stiska je prevelika in ni možnosti, da bi Romi dobili občinska stanovanja.« Ugotavlja, da bivanjska stiska povzroča nesoglasja med Romi: »Znotraj romske skupnosti prihaja do velikih nesoglasij ravno zaradi te prostorske stiske, saj nekateri Romi po parkrat tedensko kršijo javni red in mir. Kršitelji so večinoma prejemniki socialnih transferjev. V veliko primerih ukrepa policija, kršiteljem se napiše kazen, vendar te kazni ne plačujejo, ne morejo pa kazni izterjati, ker so socialni transferji nedotakljivi.« Kot glavne izzive za delo v prihodnje izpostavi krepitev izobrazbe in zaposlovanja Romov: »Izzivi so izobrazba in zaposlovanje. Več izobraženih Romov, več zaposlenih, manj težav.«

Obe intervjuvanki kot največje ranljivosti lendavske romske skupnosti izpostavljata neurejene bivanjske razmere, nizko izobrazbeno raven in posledično brezposelnost, kar se pri večini odraža v življenju, odvisnem od socialnih prejemkov, s katerimi pa večina Romov ne zna smotrno ravnati, saj je finančna pismenost večine izjemno šibka ter v korelaciji s temeljno pismenostjo. Ugotavlja se, da je lendavska romska skupnost, ki prebiva v naselju Dolga vas, vedno bolj razslojena pa tudi razdvojena, in sicer na skupino Romov, ki je zaposlena in je prevzela veliko norm in vrednot večinskega prebivalstva, ter na Rome, ki še vedno vztrajajo pri tradicionalnih oblikah življenja v skupnosti, ki narekuje slepo sledenje posamezniku, kar se odraža v sporih med skupinama. Vsled tega je v naselju Dolga vas prišlo do dveh načinov »prevlade«, saj je politična moč deljena med posameznikom, ki uživa karizmatično avtoriteto (romska svetnica), ima vlogo moralnega vodje ter predstavlja vezni člen med romsko in lokalno skupnostjo, in posameznikom, ki ima ekonomsko avtoriteto, prav ta pa zaradi vpliva, ki ga ima na revnejše družine, pogosto ruši avtoriteto moralnega vodje.

Razumeti je treba, da je »pri osredotočanju na socialno strukturo romske družbe ključno upoštevati vpliv različnih vrst kapitala, ki ga Romi posedujejo in distribuirajo med seboj« (Hojnik Kelenc, 2023). Čeprav je v preteklosti socialna struktura v naselju temeljila na posedovanju kulturnega in socialnega ter posledično simbolnega kapitala posameznika, je modernizacija, pod vplivom katere se je tradicionalna romska družba začela razkrajati, prinesla tudi ekonomsko prosperiteto posameznikov in posledično spremembe v socialnem ustroju v naselju. Romske družine, ki posedujejo večji ekonomski kapital, se oddaljijo od jedra skupnosti, ki ga formalno še vedno vodi moralni vodja, saj poseduje večjo količino socialnega in kulturnega kapitala. Prestiž, ki so si ga te družine pridobile z denarjem, se odraža predvsem v organiziranju zabav, ki motijo sosede, kar pogosto privede do kršitev javnega reda in miru. Pojavlja pa se tudi posojanje denarja z oderušskimi obrestmi revnejšim družinam v naselju. Te postanejo žrtve izsiljevanja in šikaniranja, posledično pa so se primorane podrediti ekonomskemu vodji.

Sogovornici smo prosili, da opišeta dobre prakse, ki so se izkazale za učinkovite za izboljšanje razmer romske skupnosti v Pomurju oziroma v Lendavi. Intervjuvanka 1 izpostavi »... ustrezno zastopništvo romske skupnosti v občinskem svetu (primer Nataše Horvat)«, kot primer dobre prakse izpostavi »zgodnje vključevanje otrok v predšolsko vzgojo« in »delo aktivistov in prostovoljcev, ki izhajajo iz same (romske op. av.) skupnosti na področju motiviranja Romov pri vključevanju v širšo družbeno

skupnost»; spodbujanje vseživljenjskega učenja (»programi, namenjeni odraslim Romom«) ter medsebojno povezovanje med različnimi (pretežno romskimi) organizacijami, ki zastopajo Rome in njihove interese in iščejo skupne rešitve.

Intervjuvanka 2 pravi, da so ključni »projekti in organizacije, ki izvajajo projekte po ključu »Z Romi za Rome«, na projektih zaposleni Romi. Ena od teh organizacij je zagotovo Ljudska univerza Lendava, ki ima trenutno tri zaposlene Rominje. Delovanje romskega društva je zelo pomembno, saj z aktivnim sodelovanjem na različnih prireditvah počasi prihaja do razbijanja stereotipov do Romov.« Intervjuvanka 2 izpostavlja, da je za učinkovitost izvedbe projektov pomembna: »angažiranost predstavnika romske skupnosti in pripravljenost na sodelovanje z vsemi institucijami.« Ob tem poudari, da je treba upoštevati tudi »... odnos večinskega prebivalstva do romske skupnosti, potrebno je sprejemanje ne glede na pripadnost in način življenja. Mediji lahko veliko prispevajo k večjemu sprejemanju romske skupnosti s poročanjem o pozitivnih zgodbah Romov, zadnje čase se poroča samo o negativnih zgodbah, kar meče slabo luč na vse Rome.«

Kot je izpostavila Intervjuvanka 1, je najpomembnejše ustrezno zastopništvo romske skupnosti v lokalni skupnosti. Ob tem naj izpostavimo, da sta med najbolj dejavnimi romskimi svetniki prav občinska svetnica Nataša Horvat iz Lendave in Darko Rudaš iz Murske Sobote, kar se odraža v vključenosti romske skupnosti v lokalno okolje pa tudi v urejenosti obeh romskih naselij. Oba omenjena romska svetnika imata srednješolsko izobrazbo in sta zaposlena ter kot taka tudi zglede romski skupnosti, v kateri delujeta, hkrati pa sta zaradi višje razvite temeljne pismenosti sposobna razumeti gradivo in primerno izpostavljati ovire, s katerimi se srečuje romska skupnost na sejah občinskega sveta in pri pogovorih s predstavniki lokalne oblasti. Zavedati se moramo, da je večina romskih svetnikov, ki delujejo na jugovzhodu države, nepismenih in v občinskih svetih županom predstavljajo nujno zlo, pogosto pa se sej občinskega sveta niti ne udeležujejo, saj ne razumejo gradiva in zaradi nizke stopnje temeljne pismenosti niso zmožni sodelovati na sejah.

Obe intervjuvanki izpostavljata dejstvo, da je treba za delo s pripadniki romske skupnosti angažirati Rome, ki lahko ob podpori predstavnikov večinskega naroda postanejo nosilci sprememb v skupnosti. Utopično bi bilo pričakovati, da bi organizacije, ki ne zaposlujejo pripadnikov romske skupnosti, uspele z dejavnostmi opolnomočenja romske skupnosti v posameznem romskem naselju. Zavedati se

moramo, da lahko samo posamezniki, ki imajo neposredno življenjsko izkušnjo, presodijo, izvajanje katerih dejavnosti je v posameznem naselju mogoče, ter ocenijo, ali bo z izvajanjem slednje prišlo do pozitivnih sprememb. Promocijo sodelovanja med romsko skupnostjo in organizacijami, ki delajo s slednjo, je začel Romski akademski klub, ki poudarja, da je za Rome treba delati z Romi in ne mimo njih. Prav to se je na Ljudski univerzi Lendava izkazalo kot »recept« za uspeh, saj se je na podlagi vključevanja pripadnikov romske skupnosti v delo organizacije vzpostavilo zaupanje med romsko skupnost in organizacijo.

Intervjuvanki smo prosili, da ocenita sodelovanje med različnimi (formalnimi) institucijami (policija, socialne službe, izobraževalne ustanove) pri naslavljanju tem, pomembnih za romsko skupnost v Pomurju oziroma v Lendavi. Intervjuvanka 1 pove, da »specifično v Lendavi sodelovanje med institucijami že obstaja, kar je pozitiven temelj za nadaljnji razvoj – npr. vzpostavljen je multidisciplinaren tim, ki vključuje predstavnike različnih sektorjev in ima sprejet akcijski načrt za reševanje izzivov romske skupnosti, pri izdelavi katerega so sodelovali predstavniki romske skupnosti«. Pri tem pa kritično ugotovi, da čeprav so vzpostavljeni formalni mehanizmi, bi bilo lahko sodelovanje med temi institucijami bolj učinkovito in bolje usklajeno – v praksi se preveč odgovornosti za reševanje vprašanj, povezanih z romsko skupnostjo, prenesejo na romsko svetnico. Intervjuvanka 2 sodelovanje oceni z naslednjim mnenjem: »Kot predstavnica romske skupnosti v občinskem svetu Lendava bi sodelovanje z vsemi institucijami ocenila odlično. Bi pa bila malce kritična do sodelovanja z občino, pogrešam več komunikacije, glede na to, da so občine z romsko skupnostjo dodatno financirane (20.a člen ZFO [Zakon o financiranju občin]) bi pričakovala večjo aktivacijo pri reševanju romske problematike, večjo vključenost romskih predstavnikov v občinskih/mestnih svetih že pri samem načrtovanju porabe finančnih sredstev.«

Kot ugotavljata obe intervjuvanki, je sodelovanje z vsemi institucijami, ki pokrivajo romsko tematiko na ravni lokalne skupnosti, dobro, žal pa gre za sodelovanje na ravni posameznih organizacij, saj lokalna oblast ne prepozna pomena multidisciplinarnega tima, v katerega so bili imenovani predstavniki ključnih organizacij in romske skupnosti ter v okviru katerega bi lahko komplementarno reševali izzive, s katerimi se srečuje romska skupnost v Občini Lendava. Če bi multidisciplinarni tim deloval, bi s tem razbremenili romsko svetnico in ustrezno

naslavljali tudi porabo finančnih sredstev iz naslova 20.a člena »Zakona o financiranju občin (ZFO-1)« (2006).

Na koncu smo intervjuvanki vprašali, kateri projekti oziroma ukrepi za oziroma z romsko skupnostjo so po njunih izkušnjah najučinkovitejši? Intervjuvanka 1 pove: »Tisti, ki dejansko izhajajo iz potreb pripadnikov romske skupnosti in ki spodbujajo sodelovanje Romov pri oblikovanju in izvajanju projekta. Na primer projekt Večnamenski romski centri, ki naslavlja izobraževalne izzive; Socialna aktivacija, ki naslavlja opolnomočenje romskih žensk in njihovo vključevanje na trg dela; romski pomočniki v vrtcih in osnovnih šolah.« Intervjuvanka 2 se s tem mnenjem strinja, saj kot najučinkovitejše izpostavi »... projekte, ki vključujejo opolnomočenje romske skupnosti. Zagotovo je treba nadaljevati s projekti, kot sta Socialna aktivacija za romske ženske, Večnamenski romski center Dolinsko; na obeh projektih so bile zaposlene Rominje, kar je zelo velik plus za lažje izvajanje programov in doseganje zelenih ciljev. Na šolah (je treba op. av.) obdržati romske pomočnike.«

4 Razprava

Romska skupnost v Lendavi se sooča s številnimi izzivi, ki povečujejo njihovo ranljivost. Pomanjkanje motivacije in spodbud za izobraževanje mladih, neurejene bivanjske razmere, nizka finančna pismenost in omejene zaposlitvene možnosti so ključni dejavniki, ki otežujejo napredek skupnosti. Poleg tega je prisotna težava z izgubo identitete in napačno interpretacijo romske kulture, kar dodatno ovira njihovo vključevanje v širšo družbo. Prostorska stiska in socialne težave pogosto povzročajo nesoglasja znotraj skupnosti, kar še poslabšuje situacijo. Kljub tem izzivom so se izkazali določeni ukrepi kot učinkoviti. Zastopništvo Romov v lokalni politiki, zgodnje vključevanje otrok v predšolsko vzgojo ter vključenost romskih aktivistov in prostovoljcev so ključni za izboljšanje pogojev. Projekti, kot so »Z Romi za Rome«, socialna aktivacija za romske ženske ter večnamenski romski centri, prispevajo k opolnomočenju skupnosti in krepitvi njihovih kompetenc. Prav tako so romski pomočniki v vrtcih in šolah pomemben člen pri izboljšanju izobraževalnih možnosti romskih otrok.

Rezultati analize kažejo, da imajo pri izboljšanju položaja romske skupnosti pomembno vlogo nedržavne institucije in nevladne organizacije. Ljudska univerza Lendava je s svojimi programi za opolnomočenje Romov, socialno aktivacijo,

izobraževanje in krepitev digitalnih kompetenc pokazala, kako lahko alternativni pristopi bistveno prispevajo k dvigu kakovosti življenja Romov ter k njihovi uspešni integraciji v večinsko družbo. Krepitev odpornosti romske skupnosti zahteva celostni pristop, ki vključuje sodelovanje vseh deležnikov – državnih in lokalnih institucij ter nevladnih organizacij. S spodbujanjem izobraževanja, izgradnjo pozitivne samopodobe in vključevanjem v širšo družbo lahko zmanjšamo socialne in ekonomske ranljivosti, kar krepi tako romsko skupnost kot tudi večinsko družbo. Primeri dobrih praks iz Lendave predstavljajo pomemben korak naprej in lahko služijo kot vzor za nadaljnje dejavnosti za izboljšanje položaja Romov v Sloveniji.

Sklepno lahko ugotovimo, da krepitev odpornosti romske skupnosti zahteva sodelovanje vseh relevantnih deležnikov, usmerjeno v celostno obravnavo izzivov, s katerimi se soočajo Romi v Pomurju. V pogovoru s poznavalkami romskih vsebin smo identificirali še en izziv, s katerim se bo treba soočiti v prihodnje: zadnje čase smo priča vedno večjemu nasilju odraslih otrok nad starši, še posebej, če gre za večgeneracijsko sobivanje v istem bivališču. Pojav je nov in izstopa že zato, ker se nikakor ne sklada s tradicionalnimi normami romske skupnosti.

V prispevku smo predstavili izzive romske skupnosti v Lendavi in odzive nanje. Če povzamemo vse ugotovitve, lahko strnemo, da je le s trajnostnimi in sistematičnimi pristopi mogoče zagotoviti večjo vključenost in enakopravnost romske skupnosti, kar prispeva k boljšemu sobivanju in zmanjšanju družbenih neenakosti.

Viri in literatura

- Hadler, M. (2020). *Romska mladinska književnost na Slovenskem* [Doktorska disertacija]. Pedagoška fakulteta. <https://dk.um.si/Dokument.php?id=143393&lang=slv>
- Hojnik Kelenc, R. (2023). *Vpliv temeljne pismenosti in socialnih spretnosti na pojmovanje življenjske uspešnosti odraslih Romov* [Doktorska disertacija]. Fakulteta za uporabne družbene studije v Novi Gorici. <https://revis.openscience.si/Dokument.php?id=11306&lang=slv>
- Ljudska univerza Lendava. (n. d. a) *Digit RoŽE 2023 (6 – 29 LET) – Digitalna vključenost romskih deklet in žensk*. <https://www.lulendava.si/post/digit-ro%C5%BEe-2023-6-29-let-digitalna-vklju%C4%8Denost-romskih-deklet-in-%C5%BEensk>
- Ljudska univerza Lendava. (n. d. b). *Domov*. <https://www.lulendava.si/>
- Ljudska univerza Lendava. (n. d. c). *Razvoj kulturnega kapitala romskih učencev*. <https://www.lulendava.si/razvoj-kulturnega-kapitala-romskih-u%C4%8Denc>
- Lobnikar, B. (2016). Policing Roma communities in Slovenia: An evaluation of the community policing approach. V D. Nogala (ur.), *Policing civil societies in times of economic constraints: Contributions to the 2013 CEPOL European Police Research and Science Conference* (str. 63–72). European Police College (CEPOL).

- Lobnikar, B. in Prisljan Mihelič, K. (2024). Izzivi zagotavljanja kakovosti življenja Romov v Prekmurju in vpliv preteklih izkušenj na zagotavljanje varnosti za vse. V G. Meško in K. Eman (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih – multidisciplinarne perspektive* (str. 259–285). Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba; Fakulteta za varnostne vede.
doi:10.18690/um.fvv.6.2024.12
- Lobnikar, B. in Šumi, R. (2015). Police and Roma communities in Slovenia: An evaluation of the community policing approach. *Visuomenes saugumas ir viesoji tvarka*, (15), 71–86.
[http://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20\(15\)%202015-12-10.pdf](http://www.mruni.eu/kpf_dokumentai/fakultetas/Leidiniai/MRU%20VSVT%20(15)%202015-12-10.pdf)
- Lobnikar, B., Hozjan, U., Šuklje, T. in Banutai, E. (2013). Policing a multicultural community: A case study of the Roma community in northeastern Slovenia. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 38(2), 191–210. doi:10.1080/01924036.2013.819025
- Petek, A. in Eman, K. (2018). Zagotavljanje varnosti v lokalni skupnosti: študija primera Mestne občine Murska Sobota. *Varstvoslovje*, 20(1), 82–101.
- Predalič, B. (2011). *Dvojna volilna pravica narodnih manjšin v Republiki Sloveniji* [Doktorska disertacija]. Evropska pravna fakulteta v Novi Gorici.
<https://revis.openscience.si/Dokument.php?id=4676&lang=slv>
- Razvojni center Murska Sobota. (n. d.). *Projekti v izvajanju: Roma influencers*.
<https://www.rcms.si/roma-influencers>
- Sardelič, J. (2010). Multikulturalizem in položaj Romov v Sloveniji. *Socialno delo*, 49(2/3), 109–120.
- Šuklje, T., Banutai, E. in Lobnikar, B. (2012). Security issues regarding Roma population in Slovenia. V G. Meško, A. Sotlar in B. Tominc (ur.), *Contemporary criminal justice practice and research: Conference proceedings* (str. 58–59). Faculty of Criminal Justice and Security.
- Vesel, M. (2016). Policijsko delo v romski skupnosti – primer uspešnega dela. V G. Meško, K. Eman in U. Pirnat (ur.), *Varnost v lokalnih skupnostih: (konferenčni zbornik)* (str. 119–130). Univerzitetna založba Univerze.
- Zakon o financiranju občin (ZFO-1). (2006, 2008, 2011, 2015). *Uradni list RS*, (123/06, 57/08, 36/11, 14/15).
- Zelko, E. (2015). *Razvoj metodologije javnozdravstvenega pristopa v romski skupnosti* [Doktorska disertacija]. Medicinska fakulteta.

